

پیش‌ها و پانچ‌ها

پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر منصوب‌ها شیخ خیرالدين حفظه الله تعالى

موضوع:

احکام؛ مشاغل و مکاسب حرام

بسم الله الرحمن الرحيم

پرسش

تاریخ: ۱۳۹۶/۱۲/۳

نویسنده: حسین منتظر المهدی

سلام و درود خدمت اساتید و سلام و درود ویژه خداوند بر علامه منصور هاشمی خراسانی و بر خلیفه خداوند امام مهدی علیه السلام

لطفاً توضیح دهید که اگر فردی در محلی مالی پیدا کند و بداند که یافتن صاحب آن ممکن نیست و مال هم گران بها باشد، چه می تواند انجام دهد؟ آیا می تواند آن را برای خودش نگه دارد؟

اجرکم عند الله

پاسخ

تاریخ: ۱۳۹۶/۱۲/۱۳

اصل در رابطه با مال دیگران، عدم جواز تصرف در آن است، تا آن گاه که دلیلی برای جواز تصرف در آن برسد؛ چنانکه خداوند فرموده است: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ»؛ «ای کسانی که ایمان آوردید! اموالتان را میانتان به باطل نخورید، مگر اینکه داد و ستدی با رضایت دو طرفتان باشد». بنابراین، تصرف در مال پیدا شده از دیگران که در اصطلاح «لُقْطَة» با فتح یا سکون قاف نامیده می شود، جایز نیست، مگر اینکه عرفاً یا از روی قرائن معلوم باشد که به تصرف در آن راضی هستند و آن سه مصداق دارد:

۱. مالی کم ارزش که معلوم است آن را به دور انداخته اند یا به گم شدن آن اهمیتی نمی دهند و آن بنا بر روایتی واحد و ضعیف از اهل بیت^۲ و عایشه^۳، کمتر از یک درهم است و بنا بر نظر ابو حنیفه

۱. النساء / ۲۹

۲. الکافی للکلینی، ج ۵، ص ۱۳۷؛ الاستبصار للطوسی، ج ۳، ص ۶۸

۳. عمدة القاری للعینی، ج ۱۲، ص ۲۷۲

و مالک، مالی است که دست سارقش بریده نمی‌شود، ولی حق این است که مقدار معینی برای آن نیست، بل هر مالی است که مردم از آن چشم می‌پوشند و این قول منسوب به شافعی و منقول از علی، عمر، ابن عمر، عطاء، نخعی و طاووس است.

۲. مالی ارزشمند که بدون استفاده‌ی عاجل تلف می‌شود، در حالی که معلوم است مالک آن راضی به تلف شدنش نیست و از این رو، می‌توان پس از اعلان آن در محل یافتنش تا پیش از تلف شدنش، از آن استفاده کرد و در صورت پیدا شدن مالکش، مثل یا قیمتش را به او پرداخت؛ زیرا فرض این است که آن بدون استفاده‌ی عاجل تلف می‌شود و مالکش قادر به استفاده‌ی عاجل از آن نیست؛ مانند خوردنی‌ها و آشامیدنی‌های فاسد شدن. هر چند در این صورت، اگر یابنده‌ی آن نیازی به آن ندارد، بهتر است که آن را به نیازمند ببخشد؛ چراکه در این صورت، اگر مالک آن پیدا شود، می‌تواند او را از بخشیدن آن به نیازمند خبر دهد و میان بردن اجر این کار و گرفتن مثل یا قیمت مال مخیر کند و روشن است که بخشیدن آن به نیازمند به تقوا نزدیک‌تر است؛ چنانکه یکی از یارانمان ما را خبر داد، گفت:

«قُلْتُ لِلْمَنْصُورِ: وَجَدْتُ بِالْمُنْتَرَةِ سَلَةً مِنَ الْفَاكِهَةِ فَسَأَلْتُ النَّاسَ عَنْ صَاحِبِهَا فَلَمْ يَعْرفُوهُ فَأَطْعَمْتُهَا أَهْلَ بَيْتِي، قَالَ: مَا مَنَعَكَ أَنْ تُطْعِمَهَا الْمَسَاكِينَ فَيُطْعِمَكَ اللَّهُ بِهَا سَلَةً مِنْ فَاكِهَةِ الْجَنَّةِ؟!»^۱؛ «به منصور گفتم: در گردشگاه یک سبد میوه پیدا کردم، پس از مردم درباره‌ی صاحبش پرسیدم، ولی او را شناختند، پس آن را به خانواده‌ام خوراندم، فرمود: چه چیزی تو را بازداشت از اینکه آن را به نیازمندان بخورانی تا خداوند در ازایش به تو یک سبد از میوه‌های بهشت بخوراند؟!».

۳. مالی ارزشمند که بدون نگهداری تلف می‌شود، در حالی که معلوم است مالک آن راضی به تلف شدنش نیست و از این رو، به نگهداری از آن راضی است و تبعاً می‌توان آن را برایش نگه داشت، تا هنگامی که پیدا شود؛ چراکه این احسان است و خداوند فرموده است: «مَا عَلَى الْمُحْسِنِينَ مِنْ سَبِيلٍ»^۲؛ «بر احسان کنندگان راهی (به مؤاخذة) نیست» و با این وصف، برداشتن آن برای نگهداری و پیدا کردن مالکش کراهتی ندارد، بلکه مستحب است؛ چراکه خداوند به احسان ترغیب کرده و فرموده است: «وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ»^۳؛ «و احسان کنید؛ چراکه خداوند احسان کنندگان را دوست می‌دارد»، بلکه وجوب این کار در صورت اهمیت مال و ظن به تلف شدنش، بعید نیست، مگر برای کسی که استطاعت نگهداری از آن یا جستجوی مالکش را ندارد؛ چراکه وجوب این کار برای او بر خلاف قاعده است؛ چنانکه خداوند فرموده است:

۱. گفتار ۱۵۰، فقره‌ی ۲

۲. التوبة / ۹۱

۳. البقرة / ۱۹۵

«لَا يَكْلَفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا»؛ «و خداوند کسی را جز به اندازه‌ی توانش تکلیف نمی‌کند»، بلکه برداشتن مال برای چنین کسی جایز نیست؛ چراکه اقدام به اتلاف آن محسوب می‌شود و با این وصف، اگر آن را بردارد و به سبب نگهداری نکردن یا نجستن مالکش تلف شود، مسؤول است و باید مثل یا قیمتش را به مالکش بپردازد و جستجوی مالکش بنا بر روایتی متواتر و مشهور که بر مضمون آن ادعای اجماع شده است^۲، از طریق تعریف آن به مدّت یک سال انجام می‌شود^۳؛ به این ترتیب که به مدّت یک سال، اوصاف کلی و اجمالی آن را به اطلاع اهل محل و رهگذران می‌رسانند، تا کسی پیدا شود که مدّعی مالکیت آن باشد و از اوصاف جزئی و تفصیلی آن خبر دهد. پس اگر با گذشت یک سال، چنین کسی پیدا نشد، می‌تواند آن را تملّک کند؛ زیرا پیدا نشدن چنین کسی پس از یک سال جستجو، قرینه‌ی این است که مالک آن دیگر طالب آن نیست و از مالکیت آن گذشته است و با این وصف، یابنده‌ی آن می‌تواند آن را به اقتضای حیازش تملّک کند؛ خصوصاً با توجّه به هزینه و تلاش یک ساله‌اش برای یافتن مالک آن که شایسته‌ی عوض و پاداش است، هر چند در صورت بی‌نیازی از آن، بهتر است که آن را صدقه دهد و در هر حال، دیگر مکلف به جستجوی مالکش نیست، ولی اگر مالک آن پیدا شد، باید مثل یا قیمت آن را به او برگرداند، مگر اینکه به تملّک یا تصدّق آن راضی شود.

البته بیشتر فقیهان مسلمان، مال پیدا شده در مکه را از این قاعده مستثنا دانسته‌اند؛ به این معنا که تملّک آن را هر چند ناچیز باشد یا یک سال از جستجوی مالکش گذشته باشد، حرام دانسته‌اند و این به سبب روایتی مشهور از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم درباره‌ی حرمت این شهر است که در آن آمده است: «لَا تَحِلُّ لِقَطْعَتِهَا إِلَّا لِمُنْشِدٍ»؛ «برداشتن گم شده‌ی آن حلال نیست، مگر برای کسی که آن را اعلان کند»^۴. این روایت مشهور، سازگار با سخن خداوند درباره‌ی مکه است که آن را «الْبَلَدَةُ الَّتِي حَرَّمَهَا»^۵؛ «شهری که حرام کرده» نامیده^۶ و فرموده است:

۱. البقرة / ۲۸۶

۲. عمدة القاري للعيني، ج ۱۲، ص ۲۶۶

۳. بنگرید به: مسند الشافعی، ص ۲۲۱؛ مسائل علی بن جعفر، ص ۱۶۵؛ مسند أحمد، ج ۲، ص ۲۰۳، ج ۴، ص ۱۱۶، ج ۵، ص ۱۲۶؛ سنن الدارمی، ج ۲، ص ۲۶۵؛ صحیح البخاری، ج ۳، ص ۹۲؛ صحیح مسلم، ج ۵، ص ۱۳۴؛ سنن ابن ماجه، ج ۲، ص ۸۳۷؛ سنن أبی داود، ج ۱، ص ۳۸۳؛ سنن الترمذی، ج ۲، ص ۴۱۵؛ قرب الإسناد للحمیری، ص ۲۶۹؛ الکافی للکلینی، ج ۵، ص ۱۳۷؛ من لا یحضره الفقیه لابن بابویه، ج ۳، ص ۲۹۲؛ الاستبصار للطوسی، ج ۳، ص ۶۷.

۴. برای این روایت، بنگرید به: مسند أحمد، ج ۱، ص ۳۴۸، ج ۲، ص ۲۳۸؛ سنن الدارمی، ج ۲، ص ۲۶۵؛ صحیح البخاری، ج ۳، ص ۹۴؛ صحیح مسلم، ج ۴، ص ۱۱۰؛ سنن ابن ماجه، ج ۲، ص ۱۰۳۸؛ سنن أبی داود، ج ۱، ص ۴۴۸؛ سنن النسائی، ج ۵، ص ۲۱۱؛ الکافی للکلینی، ج ۴، ص ۲۲۶؛ من لا یحضره الفقیه لابن بابویه، ج ۲، ص ۲۴۶. همچنین، برای این مضمون در روایات اهل بیت، بنگرید به: الکافی للکلینی، ج ۴، ص ۲۲۸؛ من لا یحضره الفقیه لابن بابویه، ج ۲، ص ۲۵۶؛ تهذیب الأحکام للطوسی، ج ۵، ص ۴۲۱.

۵. النمل / ۹۱

۶. البته کلمه‌ی «الَّذِي» در آیه‌ی «إِنَّمَا أَمُؤْتُ أَنْ أَعْبُدَ رَبَّ هَذِهِ الْبَلَدَةِ الَّذِي حَرَّمَهَا» (النمل / ۹۱)؛ «جز این نیست که امر شده‌ام تا پروردگار این شهر را بپرستم که آن را حرام کرده»، نعت برای کلمه‌ی «رَبِّ» است و نباید آن را نعت برای کلمه‌ی «الْبَلَدَةُ» انگاشت.

﴿أَوَلَمْ نُمْكِّنْ لَهُمْ حَرَمًا آمِنًا﴾؛ «آیا حرم امنی در اختیارشان نگذاشتیم؟»؛ زیرا حرم امن بودن آن مقتضی این است که اموال ساکنان و مسافران مصونیت خاصی داشته باشد و با این وصف، هر کس مال گم شده‌ای را در این شهر بیابد، بهتر است که آن را بر ندارد تا مالکش بیاید و آن را پیدا کند و اگر آن را برداشت، واجب است که آن را از یک سال تا هر زمانی که می‌تواند، اعلان کند و سپس به نیازمندان صدقه دهد؛ چنانکه یکی از یارانمان ما را خبر داد، گفت:

«سَأَلْتُ الْمُنْصُورَ عَنِ اللَّفْطَةِ، فَقَالَ: هِيَ فِتْنَةٌ فَاتَّقِ اللَّهَ وَلَا تَحْسَبْهَا غَنِيمَةً وَاصْنَعْ بِهَا كَمَا تُحِبُّ أَنْ يُصْنَعَ بِمَالِكَ إِذَا تَفَقَّدَهُ، قُلْتُ: كَيْفَ أَصْنَعُ بِهَا؟ قَالَ: عَرَّفْهَا سَنَةً ثُمَّ تَصَدَّقْ بِهَا فَإِنْ جَاءَ صَاحِبُهَا فَاعْرِمْهَا لَهُ إِلَّا أَنْ يَرْضِيَ بِالصَّدَقَةِ وَلَا أَحِبُّ لَكَ أَنْ تَأْكُلَهَا إِلَّا أَنْ تَكُونَ مُحْتَاجًا إِلَيْهَا وَلَا يَأْخُذُ لَفْظَةُ الْحَرَمِ إِلَّا مُنْشِدٌ أَوْ مُفْسِدٌ»؛ «از منصور درباره‌ی مال پیدا شده پرسیدم، پس فرمود: آن فتنه است، پس از خداوند پروا کن و آن را غنیمت نپندار و با آن کاری انجام بده که دوست می‌داری با مال خودت هرگاه آن را گم می‌کنی انجام شود، گفتم: با آن چه کار انجام دهم؟ فرمود: آن را یک سال اعلان کن، سپس صدقه بده، پس اگر صاحبش آمد، تاوانش را به او بپرداز، مگر اینکه به صدقه راضی شود و برای تو نمی‌پسندم که آن را بخوری مگر اینکه به آن نیازمند باشی و گم شده‌ی حرم را بر نمی‌دارد مگر اعلان کننده یا افساد کننده».

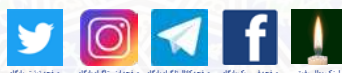
پایگاه اطلاع رسانی دفتر منصویرهاشمی خراسانی
مجلس اعلیٰ الشوریٰ و خبرگزاری

۱. القصص / ۵۷
۲. گفتار ۱۵۰، فقره‌ی ۱

www.alkhorasani.com

پایگاه اطلاع رسانی دفتر منصویرهاشمی خراسانی حفظه الله تعالى

* لطفاً بر روی لینک مورد نظر خود کلیک کنید.